

Конституційне право; муніципальне право

УДК 342:34.03:35.076:336.2

Карпінський Борис Андрійович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Карпинский Борис Андреевич

*доктор экономических наук, профессор,
професор кафедры публичного администрирования и управления бизнесом
Львовский национальный университет имени Ивана Франко*

Karpinsky Borys

*Doctor of Economics, Professor
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0001-5996-7724*

Карпінська Олена Борисівна

*кандидат юридичних наук, докторант
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Карпинская Елена Борисовна

*кандидат юридических наук, докторант
Львовский национальный университет имени Ивана Франко*

Karpinska Olena

*PhD in Law, Doctoral Student
Ivan Franko National University of Lviv*

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА І СТРАТЕГІОЛОГІЧНА
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ДОКТРИНІ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО
ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ**

**КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВАЯ И СТРАТЕГИОЛОГИЧЕСКАЯ
ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ДОКТРИНЕ ГОСУДАРСТВЕННО
СОЗИДАТЕЛЬНОГО ПАТРИОТИЗМА НАЦИИ
CONSTITUTIONAL-LEGAL AND STRATEGIOLOGICAL
RESPONSIBILITY IN THE DOCTRINE OF STATE-CREATIVE
PATRIOTISM OF THE NATION**

Анотація. Мета статті полягає у системному виділенні характерних ознак конституційно-правової і стратегіологічної відповідальностей для вироблення правової позиції й заходів з активізації доктрини державотворчого патріотизму нації. Аналізуючи та систематизуючи наукові праці низки вчених з проблематики конституційно-правової відповідальності, виділено потребу в розробці основ нового наукового напрямку, який стосується стратегіологічної відповідальності. Підкреслено, що державотворчий патріотизм нації – це все, що народ загалом та кожен громадянин зокрема роблять в інтересах творення незалежної, суверенної, цивілізованої держави.

Виділено, що конституційно-правова і стратегіологічна відповідальності закономірно володіють ознаками фундаментальності, оскільки через них проявляється як результат від прояву кожної з домінант державотворчого патріотизму нації, так і дотримання й виконання законодавчо-нормативних вимог. Систематизовано оцінювальні підходи відповідальності. Виходячи з того, що державотворення й становлення конституційно-правової відповідальності об'єктивно починається з формування держави та її інституцій, окреслено етапність становлення такої відповідальності. Підкреслено, що фундаментальним базисом настання конституційно-правової відповідальності є порушення норм конституційного права.

Синтезовано й обґрунтовано тезис: стратегіологічна відповідальність – це прояв й обов'язок правового суб'єкта щодо цілеспрямованої реалізації конкретних заходів в інтересах індивідуума, громади чи держави, який базується на його чи їх довірі, оскільки реальний результат котрих, включаючи проведення підсумкового контролю, може проявитись лише у довготерміновому періоді. Виділено функції стратегіологічної відповідальності у системі права, які стосуються напрямів її взаємодії із суб'єктом правових відносин та впливають з необхідності вирішення поставлених перед нею завдань, дозволяючи підвищити довіру громадян до здійснюваних заходів у системі активізації конституційно-правових відносин та доктрини державотворчого патріотизму нації.

Ключові слова: *конституційно-правова відповідальність, стратегіологічна відповідальність, доктрина, державотворчий патріотизм нації, стратегіологія, домінанта, активізація.*

Аннотація. *Цель статьи заключается в системном выделении характерных признаков конституционно-правовой и стратегической ответственности для выработки правовой позиции и мер по активизации доктрины государственно созидательного патриотизма нации. Анализируя и систематизируя научные труды ряда ученых по проблематике конституционно-правовой ответственности, выделена потребность в разработке основ нового научного направления, касающегося стратегической ответственности. Подчеркнуто, что государственно созидательный патриотизм нации – это все, что народ в целом и каждый гражданин в частности делают в интересах создания независимого, суверенного, цивилизованного государства.*

Выделено, что конституционно-правовая и стратегическая ответственности закономерно обладают признаками

фундаментальности, поскольку через них проявляется как результат от проявления каждой из доминант государственно созидательного патриотизма нации, а также соблюдения и выполнения законодательно-нормативных требований. Систематизированы оценочные подходы ответственности. Исходя из того, что государство и становление конституционно-правовой ответственности объективно начинается с формирования государства и его институтов, обозначена этапность становления такой ответственности. Подчеркнуто, что фундаментальным базисом наступления конституционно-правовой ответственности является нарушение норм конституционного права.

Синтезирован и обоснован тезис: стратегиологическая ответственность – это проявление и обязанность правового субъекта по целенаправленной реализации конкретных мероприятий в интересах индивида, общества или государства, основанный на его или их доверии, поскольку реальный результат которых, включая проведение итогового контроля, может проявиться только в долгосрочном периоде. Выделены функции стратегиологической ответственности в системе права, касающихся направлений ее взаимодействия с субъектом правовых отношений и вытекающих из необходимости решения поставленных перед ней задач, позволяя повысить доверие граждан к осуществляемым мероприятиям в системе активизации конституционно-правовых отношений и доктрины государственно созидательного патриотизма нации.

Ключевые слова: конституционно-правовая ответственность, стратегиологическая ответственность, доктрина, государственно созидательный патриотизм нации, стратегиология, доминанта, активизация.

Summary. *The purpose of the article is to systematically highlight the characteristic features of constitutional and legal and strategiologic responsibilities for developing a legal position and measures to activate the doctrine of state creative patriotism of nation. Analyzing and systematizing the scientific works of a number of scientists on the issues of constitutional and legal responsibility, the need for the development of the foundations of a new scientific direction concerning strategiologic responsibility is highlighted. It was emphasized that the state creative patriotism of nation is everything that the people in general and every citizen in particular do in the interests of creating an independent, sovereign, civilized state.*

It is highlighted that constitutional, legal and strategiologic responsibilities naturally have signs of fundamentality, because they manifest as a result of the manifestation of each of the dominants of the state creative patriotism of nation, and compliance with legal requirements. Responsibility assessment approaches are systematized. Based on the fact that the state and the formation of constitutional and legal responsibility objectively begins with the formation of the state and its institutions, the stages of formation of such responsibility are indicated. It is emphasized that the fundamental basis for the onset of constitutional liability is a violation of constitutional law.

The thesis is synthesized and substantiated: strategiologic responsibility is a manifestation and obligation of a legal entity to purposefully implement specific measures in the interests of an individual, society or the state, based on his or their trust, since the real result of which, including the final control, may manifest only in the long run. The functions of strategiologic responsibility in the system of law are highlighted, concerning the directions of its interaction with the subject of legal relations and arising from the need to solve the tasks assigned to it, allowing to increase the confidence of citizens in the measures taken in the system of activating constitutional and legal relations and the doctrine of state creative patriotism of nation.

Key words: *constitutional and legal responsibility, strategiology responsibility, doctrine, state creative patriotism of nation, strategiology, dominance, activation.*

Постановка проблеми. З відповідальністю як держава, так і окрема особа неодноразово зустрічається навіть протягом короткого часу, однак за своєю сутністю це об'ємне поняття, яке прийнято розглядати з декількох сторін. Так, в правничому просторі – це певні санкції (штрафи), які накладаються на особу, яка здійснила дії, які несумісні з вимогами держави; в етичному полі – особиста якість конкретної особи відповідати за свої вчинки; в філософському аспекті – це розгляд діалектики свободи і відповідальності як категорій, які не можуть існувати одна без одної. Щодо останнього (філософського спрямування) то дослідники вказують, що поряд з цими категоріями йде право вибору, тобто вільна людина може вибирати, приймати власні рішення. Проблема відповідальності на рівні держав нині загострюється, оскільки вона ще пов'язана з ресурсами, а їх у переважній частині є обмаль, що призводить до активізації конфліктних ситуацій. Виходячи з своєї багатоаспектності проблематика відповідальності залишається стратегіологічно фундаментальною в околі наукових досліджень, оскільки вона пов'язана з життєіснуванням не лише конкретної особи, а й планети загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зокрема, в основі традиційних викопних паливно-енергетичних ресурсів (ТПЕР) лежать три види органічного (вуглевмісного) палива – вугілля, нафта, природний газ та два види мінерального палива – уран і торій. Однак світові запаси даних видів викопних палив є досить обмеженими. Модельні розрахунки щодо перспектив використання ТПЕР, а значить наукової відповідальності за обґрунтованість, базуються як на оцінці їх геологічних запасів, так і оцінці інтенсивності їхнього споживання (табл. 1).

Таблиця 1

**Оціночні параметри досягнення критичного стану з видобутку й
вичерпання запасів традиційних паливно-енергетичних ресурсів**

Видобувний невідновлювальний ресурс	Досягнення критичних значень видобутку		Вичерпання природних запасів	
	Термін	Рік	Термін	Рік
нафта	7 років	2024	50 років	2067
газ природний	12 років	2029	53 роки	2070
уран	35 років	2052	84 роки	2101
вугілля	42 роки	2059	153 роки	2170

Джерело: сформовано авторами на основі [29, с. 10; 30, с. 65].

Фактично у цьому випадку наукова відповідальність означає й розуміння наслідків, які обумовлюватиме вичерпання ТПЕР, що стимулює прийняття стратегіологічних управлінських рішень з активізації заміни чи економії викопних невідновлювальних палив. Доцільно підкреслити, що дана оцінка наведена по одній з глобальних проблем розвитку, а їх існує явно більше. Зокрема, за відповідальними прогнозами даними вчених (Міжурядова група експертів з питань змін клімату – МГЕЗК) зміна клімату через глобальне потепління (викиди двоокису вуглецю – CO₂) вже до 2100 року призведе до підняття рівня світового океану майже на один метр (середній глобальний рівень моря з 1880 року вже піднявся на 0,3 метра), а це значить, що мільйонам людей прийдеється змінювати своє місце проживання через затоплення й різке зменшення площі землі придатної для проживання (стратегіологічно й через це нинішньому поколінню українців потрібно дбати й пильнувати свою споконвічну землю, яка традиційно дісталась їм від прадідів). Вже не кажучи за наростаючу потребу в пошуку й розробці нових джерел їжі (через стрімке зростання чисельності населення планети, яке на середину 2020 р. налічує 7,8 млрд осіб, коли у 1900 р. було 1,65 млрд, у 2000 р. – 6 млрд, а до 2050 р. прогнозується – 9 млрд осіб). Виходячи з означеного, вагоме місце в сучасних життєвих і управлінських трансформаціях, включаючи й конституційний процес, відводиться

формуванню дієвої (саме правової) системи відповідальності на різних рівнях, яка може відповідально реагувати на потреби та виклики цивілізаційного розвитку, зокрема через механізми й інструментарний апарат правничої науки.

Доцільно наголосити, що в контексті означеного виділяються дослідження С. А. Авакьяна, С. С. Алексєєва, М. В. Баглая, Ю. Г. Барабаша, Н. О. Бобрової, В. Г. Буткевича, В. А. Василенка, М. В. Вітрука, Л. Дюгі, О. В. Задорожня, Т. Д. Зражевської, В. М. Кафарського, Н. М. Колосової, В. О. Лучина, В. В. Мицика, П. О. Недбайла, П. М. Рабіновича, Ю. М. Тодики, Р. Л. Хачатурова, А. О. Червяцова, В. М. Шаповала, Д. Т. Шона та інших [1-28, 32-35].

Однак, проведений аналіз наукових робіт свідчить, що проблематика відповідальності з позиції сучасних потреб взаємозв'язку конституційно-правової і стратегіологічної відповідальностей та державотворчого патріотизму нації раніше не розглядалась, що й обумовило проведення окремого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виділення характерних ознак конституційно-правової і стратегіологічної відповідальностей для вироблення позиції й заходів з активізації доктрини державотворчого патріотизму нації.

Виклад основного матеріалу. Під відповідальністю потрібно розуміти внутрішній стан суб'єкта, коли він свідомо розуміє потреби зовнішнього оточення і вчасно відповідає своєю реакцією й поведінкою його кращим потребам й прагненням. Відповідальність – це коли піклуєшся за інтереси інших, щоб їм було відчутно добре від того, що робиш в конкретний момент часу. Відповідальна людина просто робить добре справу, не чекаючи на подяку – це її потреба, зокрема, на роботі – бути кращим, вдома – дбати за сім'ю, такі прості життєві істини, а вони в сукупності формують збалансовано сильну державу. Коли ж відбувається зворотне, а за рахунок

накладання явища негативної синергічності воно ще й посилюється, то кінцевий результат буде досить нестійким й проблемним.

Наприклад, людина тоне. Відповідальна особа буде знаходити засоби, щоб її витягнути з води й спасти, особливо не думаючи за себе. Безвідповідальна – просто, навіть без особливих емоцій, пройде мимо, придушуючи внутрішнє сумління думкою, що їй не треба було у воду лізти, а у суперечливо кращому випадку зробить фото, щоб викласти в соціальну мережу з метою отримання порції відгуків та лайків.

Водночас, відповідальність на рівні держави за досягнення й втрати реально окреслено та визначено в Конституції України, згідно якої вона проголошена суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст.1 Конституції України), державою унітарною з республіканською формою правління (ч.2 ст.2, ч.1 ст.5 Конституції України), національною державою (ч.3 Преамбули, ч.2 ст.133 Конституції України), а також державою світською (ст.35 Конституції України). Об'єктивно, що відповідальність є взаємною, тобто: держава–народ–громадянин та громадянин–народ–держава. Така діалектична тріадність обумовлює турботливу відповідальність громадян у правовому полі за динамічний розвиток й збереження своєї держави, виходячи з її пріоритетності й стратегіологічно-орієнтаційної спрямованості на досягнення кращих європейських цінностей та стандартів у різнорівневих взаєминах й добробуті населення.

У сучасній філософсько-правничій сфері в рамках оцінювання відповідальності застосовують специфічні підходи, зокрема: онтологічний (М. Гайдеггер, Г. Йонас, Ж. Ліповецьки, Ж.-Л. Нансі, М. Фуко), аксіологічний (К.-О. Апель, А. Бадью, М. Бубер, Ю. Габермас, М. Гайдеггер, А. Єрмоленко, Г. Йонас, В. Канке, Е. Левінас, Ч. Тейлор) й праксіологічний (П. Бурд'є, Е. Гідденс) [1; 3; 9-10; 21; 24-26; 32-33].

Доцільно наголосити, що в онтологічному підході, який стосується категоріальної проблематики буття, в контексті первоначала, першопричини існування та розвитку всього існуючого, дослідники закладають: матерію, простір, час, рух, інтуїцію тощо. В аксіологічному підході основна увага спрямовується на природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю конкретної людини (зокрема, виховання з орієнтацією на цінності, що дозволяють як задовільняти потреби індивідуума, так і відповідають внутрішньо-особистим запитам й нормам у конкретній історичній та життєвій ситуації). Водночас, праксіологічний підхід найбільш вимірно зрозумілий, оскільки базується на результатах людської діяльності, її ефективності. Так, фундатор теорії соціально-економічних криз, видатний український економіст М. Туган-Барановський ще у 1916 р. видав фундаментальну працю «Соціальні основи кооперації» [28], заклавши в ній, по суті, концепційний базис нинішньої теорії соціального капіталу, де проводиться порівняльний взаємозв'язок інвестицій в людський капітал з реальним підвищенням рівня продуктивності праці. Практично, дана теорія органічно пов'язує розвиток підприємництва з соціальним капіталом, зокрема, у сучасних умовах громадська довіра, посилення солідарності та відчуття приналежності – властиво той соціальний капітал, який може додатково вплинути й забезпечити прояв ефективної участі населення в програмах розвитку села за проходження децентралізаційних процесів та змін у територіально-адміністративному устрої через об'єднані територіальні громади.

Державотворення й становлення конституційно-правової відповідальності об'єктивно починається з формування держави та її інституцій, які забезпечують зв'язок з безпосередніми громадянами, оскільки має бути документально визначено права та обов'язки з підпорядкованістю відповідача перед конкретною особою. Виходячи з

цього, на думку авторів, можливо виділити окремі етапи в становленні такої відповідальності.

Так, на першому етапі – древньо-князівський (акцент у даному прикладі можливо робити не на конституційності, а на більше концепційно-юридичних засадах, оскільки й відповідного терміну ще не було), який триває до 16 ст. В основі цього періоду відповідальності закладаються податки чи данина, які й лежать в основі фінансової системи кожної держави. Наголосимо, що можемо вносити такий розподіл, оскільки підвладне населення було відповідальним перед своїми володарями через податки, а володарі зобов'язувались турбуватись за своїх підданих. Зокрема, громадяни на засадах зібраних податків будували замки й фортеці для захисту від зовнішніх ворогів та при їх наближенні могли ховатись за міцні мури. Відомо також, що податки становлять основу фінансової складової конституції. Однак, виникає питання де то записано, щоб можна було на нього посилались. На жаль, таких даних обмаль за плином століть й більше вони проходить через історичні перекази. Властиво, податки це базис фінансової основи кожної конституції, коли управлінська вертикаль працює в інтересах громади, як платника податків.

Вже на другому – козачина (16-17 ст.) конкретизується специфічна вертикаль управлінців гетьмана із своїми конституційними правилами відповідальності сторін у рамках: гетьман-козаки, включаючи їхній захист від ворогів на життєвих шляхах. Зокрема, поява конституційно спрямованих документів: Зборівська угода (1649), Переяславські (Березневі) статті Богдана Хмельницького (1654), Гадяцький трактат (1658), різного роду «статті (конституції)» дещо пізніших років та безпосередньо «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького» (1710, Конституція Пилипа Орлика – угода між Гетьманатом та козацькою старшиною і козаками Війська Запорозького, яка закріплювала розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову; забезпечувала права і свободи населення)

переконливо свідчать за становлення правничої й конституційної відповідальності повноправних сторін.

Третій – обмежувально-стримувальний етап відповідальності (18-19 ст.), коли цілеспрямовано проходить нищення історичної ідентичності українства, особливо його мови, архівних документів й стародруків, переписування історичних фактів на догоду зовнішньої сторони. Конституційний процес різко обмежується й пригальмовується, а конституційно-правова відповідальність епізодично проходить лише через окремі наукові погляди дослідників, не маючи під собою управлінської системи, яка б могла втілювати в життя достатньо вірні думки, які були й пріоритетними в конституційному праві. Зокрема, щодо останнього то наголосимо на таких конституційно-правових документах як: конституційні проекти Георгія Андрузького «Начерки Конституції Республіки» (1846-1847), Михайла Драгоманова «Проект основаній Устава українського общества «Вольный Союз» – «Вільна Спілка» (1884), Миколи Міхновського «Основний Закон «Самостійної України» – спілки народу українського» (1905), Михайла Грушевського (окреслено в його праці «Конституційне питання і українство в Росії», 1905 р.) та інші.

Четвертий етап стосується періоду як двох світових воєн, так і часового простору між ними. Цей етап характерний динамічним відродженням думок про самостійність територіального проживання на власній землі й відповідальним прагненням українського народу до вибору свого шляху розвитку. Зокрема, характерним для нього є нестійка поява українських національно-державних утворень: Українська Народна Республіка (УНР, 1917-1921 р.); Західноукраїнська Народна республіка (ЗУНР, 1918-1919 р.); Українська Держава (1918 р., гетьман Павло Скоропадський), Карпатська Україна (1938-1939 р.). Особливістю цього періоду стало й активна державотворча позиція щодо розробки і впровадження низки конституційних актів й конституційних проєктів у

яких чітко визначалась фундаментальна позиція на відновлення незалежної демократичної української держави з республіканською формою правління й формування системи місцевого самоврядування та гарантувались права особи і громадянина у їх розвиткових прагненнях, зокрема: чотири Універсали Української Центральної Ради (1917-1918 р.), Конституція УНР (1918 р.), Акт Злуки (22 січня 1919 р.), два проекти Конституцій вченого-правознавця, професора Львівського університету Станіслава Дністрянського (1870-1935 р.) – «Устрій Галицької Держави» (1918 р.) і «Конституції Західноукраїнської Народної Республіки» (1920 р.) тощо. На жаль, українська практика також показує, що такі відповідально свідомі думки й прагнення народу також супроводжувались непримиреною класовою поляризацією, колективізацією, голодоморним геноцидом, масовими політичними репресіями й терором, загостренням внутрішніх національно-визвольних тенденцій та їх зовнішнім придушенням.

П'ятий етап з середини сорокових років минулого століття до дев'яностих ознаменувався впевненою появою України в членах Організації Об'єднаних Націй (країна-засновник ООН, 1945); формування дисидентського руху шістдесятників й правозахисної Української Гельсінської групи (1976); відродження Наукового товариства імені Шевченка (1989 р., голова О. М. Романів); формування Товариства української мови імені Тараса Шевченка (1989) та пізніше відродження на його основі Товариства «Просвіта» (1991, бере початок з 1868 р.) тощо. Проходить динамічне нарощування рівня відповідальності й згуртованості лідерів патріотичних рухів щодо активізації процесу конституційного визначення державної самостійності.

Шостий етап з 90-х років минулого століття до сьогодні – період визначеності й становлення конституційно-правової відповідальності в інтересах українських громадян та активізації процесу державотворення. Цей період з його стійким наростанням прагнення до державності через

Декларацію про державний суверенітет України (1990 р.), Акта проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) аж до утвердження Конституції України (Основного Закону, 28 червня 1996 р.). Конституційно-правова відповідальність цього періоду законодавчо утверджує й обумовлює турботу держави за свою націю, водночас й нація має дбати за утвердження й захист суверенності та незалежності держави. Така діалектична єдність означеної відповідальності формує міцну державу на власній землі, яка стратегіологічно володіє ресурсним потенціалом щодо сталого розвитку на планетарному рівні.

Фундаментальним базисом настання конституційно-правової відповідальності є порушення норм конституційного права.

Дослідники проблематики конституційно-правової відповідальності зазначають, що вона є окремим видом юридичної відповідальності (табл. 2) та володіє як спільними ознаками, так і специфічними. До спільних ознак відносять [1-2; 6-11; 19-26; 27, с. 652-653; 32-33]:

– *щодо норм права* – нормативною підставою конституційно-правової відповідальності завжди виступає правовий припис, тобто її настання передбачене не релігійними, моральними, політичними або іншими соціальними нормами, а саме нормами права;

– *щодо наслідка правопорушення* – притягнення суб'єкту до конституційно-правової відповідальності можливе лише на основі порушення ним конституційно-правової норми, тобто тільки після вчинення конституційного правопорушення (делікту), а це, в свою чергу, безпосередньо підкреслює її ретроспективний характер;

– *щодо процесуального характеру* – процедура реалізації конституційно-правової відповідальності визначена на законодавчому рівні;

- *щодо державно-владної діяльності* – реалізуватися інакше ніж як через діяльність компетентних органів державної влади або органів місцевого самоврядування така відповідальність не може;
- *щодо примусового характеру* – реалізація цієї відповідальності також підтримується та гарантується державою;
- *щодо виду і форми* – має зовнішню форму, тобто її реалізація не може протікати, наприклад, у свідомості суб'єкту;
- *щодо правовості призначення санкції* – наслідки конституційно-правової відповідальності також у переважній більшості є правовими, однак у деяких випадках вони можуть мати додатковий (наприклад, політичний або моральний характер), але лише додатковий, основні ж наслідки залишаються правовими.

Таблиця 2

Види юридичної відповідальності та їх правовий зміст у контексті конституційно-правових відносин

Вид відповідальності	Сутність, настання й наслідки для винуватця
1	2
<i>Дисциплінарна</i>	<p>Наступає в результаті дисциплінарного проступку (протиправна дія чи бездіяльність працівника, що порушує встановлений в організації внутрішній трудовий розпорядок) у формі дисциплінарного стягнення: догана, звільнення з роботи. Практично, дисциплінарне стягнення – це не вигідні наслідки (може бути й матеріальна відповідальність), що покладаються на працівника за невиконання або неналежне виконання ним означених трудових обов'язків.</p> <p>Застосовується дисциплінарне стягнення за порушення трудової дисципліни (трудового законодавства, внутрішнього трудового розпорядку, посадових інструкцій тощо). Зокрема, підставою для звільнення є:</p> <ul style="list-style-type: none">– систематичне невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього розпорядку, якщо до працівника раніше застосовувались заходи дисциплінарного чи громадського стягнення (п. 3 ст. 40 КЗпП України);– прогул (у тому числі відсутності на роботі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин (п. 4 ст. 40 КЗпП України);

	<ul style="list-style-type: none">– поява працівника на роботі у нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння (п. 7 ст. 40 КЗпП України);– вчинення працівником за місцем роботи розкрадання майна роботодавця (п. 8 ст. 40 КЗпП України);– одноразового грубого порушення трудових обов'язків працівниками, зазначеними у п. 1 ст. 41 КЗпП України.
<i>Адміністративна</i>	<p>Адміністративні правопорушення, які пов'язані з недотриманням конкретних правил встановлених у сфері охорони порядку управління, державного і суспільного порядку, охорони природи, здоров'я населення. Однак не всяке діяння буде адміністративним правопорушенням, а лише суспільно небезпечне, винне (умисне чи необережне), протиправне й каране. Для кваліфікації правопорушення як адміністративного необхідна сукупність: об'єкт правопорушення, об'єктивна сторона правопорушення, суб'єкт правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення. За здійснення даних порушень можуть застосовуватись наступні адміністративні стягнення:</p> <ul style="list-style-type: none">– попередження;– штраф;– оплатне вилучення предмета, який був зброєю чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;– конфіскація предмета, котрий був зброєю здійснення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, отриманих внаслідок здійснення адміністративного правопорушення;– позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину;– виправні роботи;– адміністративний арешт.
<i>Цивільно-правова</i>	<p>Дана відповідальність полягає в тому, що до порушника застосовується державний примус шляхом позбавлення особи певних благ чи покладення обов'язків майнового характеру, тобто примусове виконання, різні майнові санкції, а також вимога відшкодування збитків й нанесеної моральної шкоди. Відповідальність може наступати у формі реального відшкодування шкоди, сплати неустойки, втрати завдатку тощо. Цивільно-правова відповідальність виконує традиційні функції: компенсаційну, виховну, стимулюючу.</p> <p>До особливостей цивільно-правової відповідальності відносять:</p> <ul style="list-style-type: none">– майновий характер;– стягується на користь потерпілої сторони;– компенсаційна природа, тобто спрямованість на відновлення майнової сфери потерпілого. <p>Відповідальність по цивільному праву виступає, як правило, за правопорушення, тобто дією (чи бездіяльністю), яке порушує вимоги закону чи відповідного договору. Правопорушення завжди конкретизоване й індивідуальне.</p> <p>До загальних принципів цивільно-правової відповідальності відносять:</p>

	<ul style="list-style-type: none">– невідворотність відповідальності за конкретні правопорушення (дії);– індивідуалізація;– повне відшкодування нанесеної шкоди.
<i>Кримінальна</i>	<p>Кримінальна відповідальність – це правова офіційна оцінка державою в особі уповноважених органів злочинного діяння. Це форма реалізації державою правоохоронних норм, яка в кінцевому підсумку, як правило, полягає в застосуванні до особи, що вчинила злочин, конкретних кримінально-правових заходів примусового характеру через обвинувальний вирок суду. Підставою цієї відповідальності є наявність суспільно небезпечного діяння, що містить склад злочину, передбаченого кримінальним законом (ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України).</p> <p>Цей вид відповідальності передбачає, з одного боку, обов'язки особи нести відповідальність за свої дії перед державою (суб'єктивна сторона відповідальності), з іншого, – претерпювання такою особою певних обмежень за вчинене (об'єктивна, зовнішня сторона відповідальності). Однак, ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності і засуджений за думки, переконання, бажання, настрої, спонукання, що не були виражені в конкретному акті суспільно небезпечної поведінки.</p> <p>Окрім того, в останній період посилено кримінальну відповідальність за вчинення корупційних правопорушень. Зокрема, до юридичної особи застосовуються заходи кримінально-правового характеру у випадку вчинення наступних злочинів:</p> <ul style="list-style-type: none">– легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;– використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних або сильнодіючих лікарських засобів;– підкуп службової особи юридичної особи приватного права, незалежно від організаційно-правової форми;– підкуп особи, яка надає публічні послуги, пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі, зловживання впливом.
<i>Конституційно-правова</i>	<p>Конституційно-правова відповідальність – це самостійний вид соціальної та юридичної відповідальності, що забезпечується примусовою силою держави та українського народу. Даний вид відповідальності наявний у сфері конституційно-правових відносин й передбачений нормами конституційного права, характеризується специфічним колом суб'єктів, механізмом реалізації і санкціями та полягає як у негативній реакції держави на конституційний делікт (ретроспективний аспект), що передбачає зазнавання суб'єктом конституційного правопорушення визначених санкцій у межах чинного конституційного законодавства, так і заохочення державою позитивного діяння суб'єкта цих відносин, наслідки якого</p>

	<p>перевищують вимоги конституційно-правових приписів (позитивний аспект), загалом виступає фундаментальною гарантією реалізації й захисту Конституції, стабільності конституційного ладу, прав і свобод особи в Україні.</p> <p>Суб'єктом конституційно-правової відповідальності є учасники суспільних відносин, що наділені конституційною правосуб'єктністю і, зокрема, деліктоздатністю – можливістю нести юридичну відповідальність за свої протиправні вчинки.</p> <p>Дана відповідальність характеризується наявністю своїх власних, особливих санкцій, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none">– визнання роботи державного, органу, посадової особи незадовільною (усунення президента в порядку імпичменту, розпуск парламенту, недовіра і відставка уряду та ін.);– дострокове реформування або розформування підконтрольного органу;– обмеження, позбавлення спеціального статусу;– тимчасова або повна заборона діяльності;– відставка або усунення з поста;– визнання нормативно-правового акту неконституційним тощо.
--	---

Джерело: розроблено авторами на основі [3; 10; 19; 21, С. 476–478; 22-27; 32-33]

Не слід нехтувати й тим, що конституційно-правова відповідальність відрізняється від інших видів юридичної відповідальності наявністю своїх досить конкретизованих власних, особливих санкцій (тобто правових наслідків, які в інших видах юридичної відповідальності не зустрічаються) (табл. 2).

Окрім того, специфічною особливістю конституційно-правової відповідальності є й те, що правові підстави цього виду відповідальності містяться не у єдиному спеціальному законі (кодексі), що безпосередньо прослідковується в інших видах юридичної відповідальності, а у Конституції та поточному конституційному законодавстві України (кодекси, міжнародні договори, закони, постанови уряду, розпорядження президента й інші конституційно-правові документи), оскільки означене може змінюватись, виходячи з розвиткових тенденцій і специфіки внутрішніх потреб.

Також зазначимо, що конституційно-правова відповідальність базується на принципах, аналогічних до юридичної відповідальності, а

саме: відповідальності за провину, конституційності, справедливості, доцільності.

На думку авторів, *конституційно-правова відповідальність* – це визначені й закріплені в конституційному полі обов'язки суб'єкта конституційно-правових відносин відповідати за спроби та наслідки своїх правопорушних діянь, виходячи з конкретних конституційно-правових норм поведінки, які обумовлюються й накладаються вище стоячою інстанцією через цілеспрямовані заходи державного чи суспільного впливу на конституційного правопорушника.

Доцільно зазначити, що конституційне правопорушення (делікт), не обов'язково це суспільно-небезпечна дія в прямому розумінні, може бути й бездіяльність, яка призводить до порушення конституційно-правових норм. Прикладом останнього може бути бездіяльність урядових й силових структур у Криму, які призвели до його втрати через загарбницькі дії держави-анексора [15, с. 415-441].

Окрім того, конституційно-правова відповідальність не може бути повним аналогом інших видів юридичної відповідальності, оскільки за своєю сутністю зміст такої відповідальності спрямований саме на захист конституційно-правових відносин у державі і за правовими наслідками в інших видах юридичної відповідальності не фіксується та й у значній частині має політичний характер, оскільки проявляється у суспільно-правовій сфері людського життя. Загалом, вона має адекватно відповідати як змісту сформованих суспільних відносин, так і наявності існування відповідних підстав: правово нормативних (можливість, умови притягнення, санкції) та фактичних (вчинення суб'єктом конкретного конституційного правопорушення). Щодо останнього то додатково накладається ще й позитивна відповідальність – коли учасник конституційно-правових відносин формально не здійснив правопорушення, але з позиції вимог до нього (зокрема, зі сторони виборців до депутата,

народу загалом, політичних груп) виконують покладені обов'язки не кращим чином або й бездіяльні. Властиво позитивна відповідальність у системі конституційних правовідносин розширює можливості впливу і контролю громадян за діяльністю посадових осіб та державними органами, дозволяючи висувати їм конкретні вимоги.

На думку авторів, *стратегіологічна відповідальність* – це прояв й обов'язок правового суб'єкта щодо цілеспрямованої реалізації конкретних заходів в інтересах індивідуума, громади чи держави, який базується на його чи їх довірі, оскільки реальний результат котрих, включаючи проведення підсумкового контролю, може проявитись лише у довготерміновому періоді. До такого виду відповідальності віднесемо фундаментальну ланку матеріального й суспільного буття: батьки – діти, CO₂ – клімат, нафта – термоядерний синтез, національна ідея – розвиток, революція – добробут, природні ресурси – освоєння інших планет, праведне нині – світле завтра тощо. Можливо стверджувати, у таких випадках кінцевий результат не є цілковито прогнозованим, все ж полягає в внутрішній довірі громадян та залежить від низки інших факторів (навіть прояву явища негативної синергічності) у довготерміновому періоді, зводячи стратегіологічну відповідальність більше до елемента вдячності чи хули нащадків, однак якщо не ставити такі довготермінові цілі то й не буде джерельно елементарного життєвого прагнення (мрії) до їх досягнення.

Функції *стратегіологічної відповідальності (СВ)* у системі права стосуються напрямів її взаємодії із суб'єктом правових відносин, які впливають з необхідності вирішення поставлених перед нею завдань. Зокрема, доцільно системно розглядати в рамках пропонованої проблематики СВ низку базових функцій, які ґрунтуються на традиційних підходах у системі правничої науки та відображають її теоретичну й практичну сторону в процесі довготермінових суспільних перетворень, а саме:

онтологічна функція – вивчає СВ взаємодіючих правових суб'єктів при довготривалій зміні буття з відповідним аналізом наслідків;

прогностична функція – спрямована на забезпечення цим напрямом завдань прогнозування розвитку правових взаємовідносин на перспективу, виявлення специфіки розвитку і проблемних питань, які можуть виникнути в процесі.

гносеологічна функція – націлена на вивчення природи пізнання довготермінових пріоритетних проявів СВ у взаємодії з реальністю;

методологічна функція – полягає у формулюванні висновків та гіпотез, які мають значення як для СВ, так і інших віток правничої науки;

організаційно-прикладна функція – полягає в розробці практичних рекомендацій на принципових положеннях СВ для різних сфер державно-правового функціонування та їхнього реформування, виходячи з потреб;

евристична функція – полягає в тому, що дослідження СВ не обмежується пізнанням та поясненням лише цього виду відповідальності, що дозволить відкривати нові можливості, закономірності й особливості в системі конституційно-правових відносин;

ідеологічна функція – характеризується тим, що вона впливаючи на свідомість стимулює питання відбору ідей, поглядів, уявлень про види відповідальностей й веде до формування нових поглядів на конституційно-правові явища;

виховна функція – за допомогою цієї функції забезпечується довготермінове виховання СВ громадян на засадах сучасних правничих знань, активізуючи тим процес відповідального творення власної держави.

Загалом функції стратегіологічної відповідальності із їх спрямованістю на результат наведено на рис. 1.

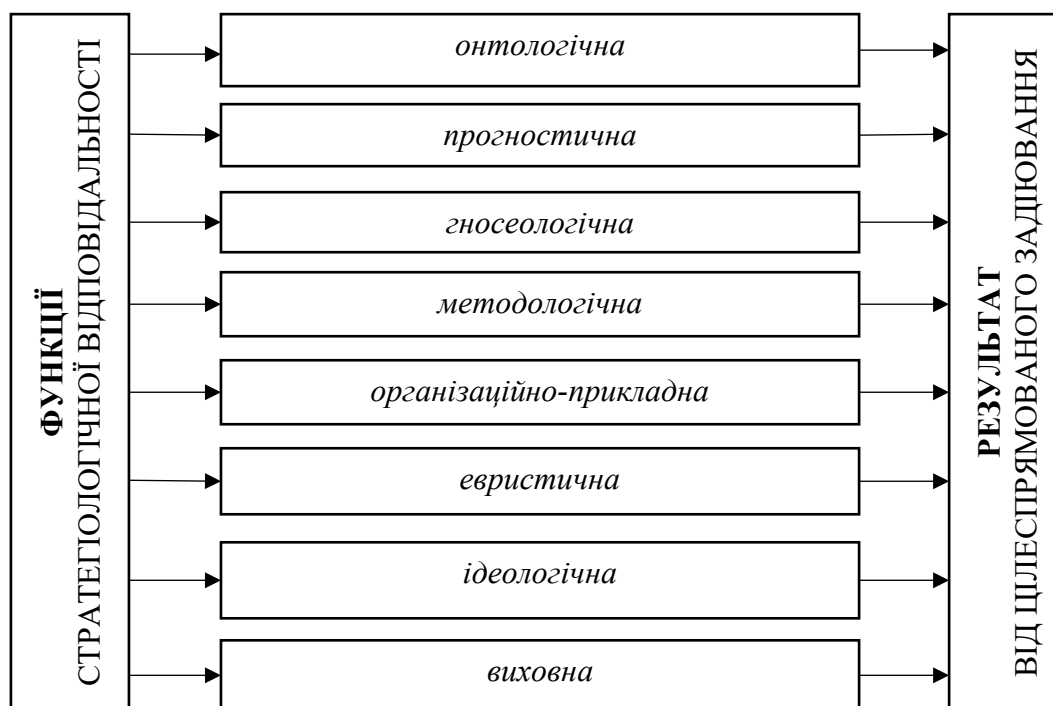

Рис. 1. Узагальнена схема взаємозв'язку функцій стратегіологічної відповідальності з впливом на результат

Джерело: власна розробка

Стратегіологічна відповідальність разом з конституційно-правовою відповідальністю стають надійним інструментарним базисом для доктрини державотворчого патріотизму нації. Властиво, *державотворчий патріотизм нації (ДТПН)* – це все, що народ загалом та кожен громадянин зокрема роблять в інтересах творення незалежної, суверенної, цивілізованої держави. За своєю природою державотворчий патріотизм нації можливо оцінювати на основі використання двох підходів: якісного та кількісного (податкового) [4-5; 12-14; 15, с. 30; 16-18; 31; 34-35]. ДТПН потребує виділення зв'язкових концепцій, а на рівні держави це введення в Конституцію України концептуальних положень доктрини ДТПН: людина не просто зобов'язана сплачувати податки, а сплачуючи їх вона творить власну державу. СВ має вагомий вплив на ДТПН, оскільки не деморалізує людей провалами, а створює їм сприятливі умови, щоб вони себе проявили у творенні держави.

На думку авторів, СВ має ширше термінологічне значення порівняно з юридичною відповідальністю, хоча, за певних умов СВ перетинається з нею. Властиво СВ може мати не лише суб'єктну відповідальність, а й науково-технічну. Зокрема, наукова полягає у відповідальності за те, що крупногабаритну машину чи споруду можна ще експлуатувати протягом додаткового періоду (літак, турбіна, атомна станція, корабель тощо). Тут відповідальність не менш важлива як у юридичній відповідальності, але наявні й свої особливості. При цьому не слід нехтувати й тим, що конституційно-правова відповідальність, як вид юридичної, може тягнути за собою вагомі наслідки для регіону чи держави загалом, як то відбулось в Україні при проведенні реформи адміністративно-територіального поділу, коли появляються дещо суперечливі об'єднання.

Окрім того, питання продажу землі, яке не потрібно особливо піднімати, оскільки нинішнє покоління не має морального права розпоряджатись тим, що належить майбутнім поколінням, практично тут СВ нинішніх людей за місцепроживання і добробут майбутніх. СВ проявляється і в питаннях за справи на Донбасі, оскільки тривале затягування цього процесу переводить його в розряд тягучих. Зокрема, ще трохи часу й появиться покоління, яке жодного року не вчилось на вільній території України, що обумовить додаткові проблеми. Такі обставини актуалізують потребу розгляду й прийняття зважених управлінських рішень. Інший приклад, СВ за систему діяльності Академій наук, оскільки за тактичною економією бюджетних коштів можливо втратити як стратегіологічні перспективи розвитку науки, так і наукового потенціалу в державі. Ще одна питання, що стосується СВ – знос основних фондів без програмного його оновлення, коли кожен рік приближує їх повне зношування (1,5 % щороку). Інше питання СВ – побудова сучасної ідеології середньої школи, яка б відповідала ринковим потребам, щоб по дорозі не втратити навіть те, що вже було (математика, фізика) тощо.

Виникає СВ й за стан біорізноманіття, збереження архітектурних і культурних пам'яток, мови, традицій тощо. Можливо апелювати, що цим займається сталий розвиток, але, на наш погляд, тут виділяється його конкретизована означена відповідальність, що дозволяє ефективніше вносити елемент виховання, освіти в такий об'ємний сталорозвитковий простір. Схематично сталий розвиток можливо зобразити у вигляді кульки, яка є прекрасною, але достатньо тонкої голки і замість прекрасного образу лишаються клапті. Точно так СВ стосується того, щоб не залишати після себе уламки: чи то є суспільні відносини, жива природа, чи технічні справи.

Саме СВ у прийнятті управлінських рішень має забезпечувати довіру громадян до здійснюваних заходів у системі активізації конституційно-правових відносин з метою побудови конкурентоспроможної у світі української держави. Об'єктивно, що в цих напрямках вагома частка такої відповідальності лежить на вірності (обґрунтованості) пріоритетів та лідерах нації через яких концепційно й формується стратегіологічний орієнтир державно-правового розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Прогресивний рух обумовлює й вищі вимоги до відповідальності, яка проходить не лише через свідомість конкретної людини, а за певних обставин проявляється й на планетарному рівні. Водночас, конституційно-правова відповідальність дозволяє формувати відповідальну особу, яка живе в колективному середовищі держави та підпорядковується певним конституційно визначеним правилам та нормам. Правопорушення останніх й призводить до відповідних конституційно-правничих санкцій, які через свої механізми дозволяють підтримувати законність. Логічна спрямованість конституційно-правових відносин на дотримання прав та свобод громадянина проходить й через доктрину державотворчого патріотизму нації, котра через свої доміанти: якісну та кількісну (податкову) супроводжує конституційну надійність й стійкість

цих відносин, формуючи як основи законотворчої нації, так і фінансову міцність держави.

Введення в дослідницький оборот стратегіологічної відповідальності дозволяє виокремити у правничій науці новий науковий напрям спрямований на розуміння особливостей довготермінових процесів в конституційно-правових відносинах та настання відповідальності в стратегіології визначення пріоритетів розвитку особи чи держави і шляхів їх досягнення.

Розширення досліджень з проблематики відповідальності (зокрема, стратегіологічної), дозволяє вчасно вносити корективи в програмні документи й плани, а саме головне: формувати державотворців, які творять державу в інтересах добробуту й своїх нащадків. Окрім того, означене потребує розробки інструментарного апарату за яким можна було б оцінити результати від довіри до впроваджуваних заходів та стимулювати державотворчий процес, виходячи з конституційних потреб.

Література

1. Белов Д. М. Парадигма українського конституціоналізму: монографія. Великий Березний: РК «Євростандарт», 2011. 399 с.
2. Белов Д. М., Громовчук М. В. Норма конституційного права та правовий статус людини і громадянина в конституційному праві України: деякі питання співвідношення // Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 5. С. 67–70.
3. Болотіна Н. Б. Трудове право України: підручник. К.: Знання, 2008. 860 с.
4. Буряк П. Ю., Карпінський Б. А., Залуцька Н. С., Білінський В. З. Податковий контроль. Підручник. К.: «Хай-Тек Прес», 2007. 608 с.

5. Буряк П. Ю., Карпінський Б. А., Залуцька Н. С., Осідач О. Б. Податковий контроль в Україні. Т. II. Контрольно-перевірочний процес: монографія. Львів: Простір-М, 2007. 420 с.
6. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / За ред. В. Г. Буткевича. Київ: Либідь, 2002. 608 с.
7. Васильчук Л. Б., Бисага Ю. М. Реалізація права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 208 с.
8. Гринь О. Д. Категорія юридичної відповідальності: методологічний аналіз поняття // Правова держава. 2016. №24. С. 11–15.
9. Дюги Леон. Конституционное право. Общая теория государства. Монография. М.: ИНФРА-М, 2018. 427 с.
10. Загальна теорія держави і права: підручник / За ред.: М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Х.: Право, 2011. 584 с.
11. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як явище об'єктивного права // Право і Безпека. 2016. № 2 (61). С. 31–37.
12. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації як основа фінансового забезпечення конституційного ладу (Частина I) // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2013. Вип. 23.12. С. 211–219.
13. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації як основа фінансового забезпечення конституційного ладу (Частина II) // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2013. Вип. 23.13. С. 221–231.
14. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації: оцінювання податкової складової // *Materialy VIII Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji "Strategiczne pytania swiatowej nauki – 2012"* (07-

- 15 lutego 2012 roku). Volume 2. Ekonomiczne nauki. Poland, Przemysl: Nauka i studia, 2012. S. 53–60.
15. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації: податкова домінанта: монографія. Львів: Колір ПРО, 2016. 534 с. (Серія «Держава і стратегіологія»).
16. Карпінський Б. А. Податкова домінанта державотворчого патріотизму нації у конституційно-виборчому процесі // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2013. Вип. 23.14. С. 362–375.
17. Карпінський Б. А., Божко С. М. Сталий розвиток економіки: узагальнена модель. Монографія. Львів: Логос, 2005. 256 с. (Серія «Економіка території»).
18. Карпінський Б. А., Гасюк Р. В., Карпінська О. Б. Ділове адміністрування: навчальний посібник / За ред. професора Б. А. Карпінського. Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 412 с. (Серія «Держава і управління»).
19. Кафарський В. М. Політична і конституційно-правова відповідальність // Держава і право. 2010. № 48. С. 124–131.
20. Козодаєв С. П., Бисага Ю. М., Белов Д. М. Захист конституційних прав і свобод людини у процесі проведення біомедичних досліджень: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 203 с.
21. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / За ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Харків: Право, 2010. 456 с.
22. Подорожній Є. Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття «юридична відповідальність» // Вісник ХНУВС. 2014. № 3 (66). С. 6–15.
23. Сердюк І. А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність» // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 1. С. 30–35.

24. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. К.: Алерта, 2016. 528 с.
25. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. М.: Норма: НИЦ ИНФРА-М, 2013 640с.
26. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
27. Ткаченко Ю. В. Особливості конституційно-правової відповідальності // Форум права. 2013. № 3. С. 652–656.
28. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации. М.: Экономика, 1989. 496 с.
29. Ульянин Ю. А., Харитонов В. В., Юршина Д. Ю. Перспективы ядерной энергетики в условиях исчерпания традиционных энергетических ресурсов // Известия ВУЗов, Ядерная энергетика. 2017. № 4. С. 5–16.
30. Ульянин Ю. А., Харитонов В. В., Юршина Д. Ю. Прогнозирование динамики исчерпания традиционных энергетических ресурсов // Проблемы прогнозирования. 2018. № 2. С. 60–71.
31. Фінанси: курс для фінансистів. Підручник / За ред. П. Ю. Буряка, О. Б. Жихор. К.: Хай-Тек Прес, 2010. 528 с.
32. Цивільне право України: Підручник: у 2-х т. / За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. К.: Юрінком Інтер, 2004. Т. 1. 480 с.
33. Шмоткін О. В. Теорія держави і права: підручник. К.: Національна академія Служби безпеки України, 2016. 431 с.
34. Karpinsky V. A., Bozsko S. M. Economic growth at sustainable development of economy: the monography. Lviv: Prostir-M, 2006. 376 p. (Series «Territory economy»).
35. Karpinski B., Zalutska N. Formation and development of tax control in Ukraine: resources aspect. Rynek kapitalowy a koniunktura gospodarcza 2010: perspektywa makroekonomiczna. Monografie / Pod redakcja

Andrzeja T. Szablewskiego, Marka Martina. Poland, Lodz: Politechnika Lodzka, 2011. S. 107–130.

References

1. Byelov, D. M. (2011). Parady`gma ukrayins`kogo konsty`tucionalizmu: monografiya. Vely`ky`j Berezny`j: RK «Yevrostandart». 399 p.
2. Byelov, D. M., Gromovchuk, M. V. (2018). Norma konsty`tucijnogo prava ta pravovy`j status lyudy`ny` i gromadyany`na v konsty`tucijnomu pravi Ukrayiny`: deyaki py`tannya spivvidnoshennya // *Porivnyal`no-anality`chne pravo*. № 5. P. 67–70.
3. Bolotina, N. B. (2008). Trudove pravo Ukrayiny`: pidruchny`k. K.: Znannya. 860 p.
4. Buryak, P. Yu., Karpins`ky`j, B. A., Zalucz`ka, N. S., Bilins`ky`j, V. Z. (2007). Podatkovy`j kontrol`. Pidruchny`k. K.: “Xaj-Tek Pres”. 608 p.
5. Buryak, P. Yu., Karpins`ky`j, B. A., Zalucz`ka, N. S., Osidach, O. B. (2007). Podatkovy`j kontrol` v Ukrayini. T. II. Kontrol`no-perevirochny`j proces: monografiya. L`viv: Prostir-M. 420 p.
6. Butkevych, V. G., My`cy`k, V. V., Zadorozhnij, O. V. (2002). Mizhnarodne pravo. Osnovy` teorii: pidruchny`k / Za red. V. G. Butkevycha. Ky`yiv: Ly`bid`. 608 p.
7. Vasy`l`chuk, L. B., By`saga, Yu. M. (2019). Realizaciya prava na bezpechne dlya zhy`ttya i zdorov'ya dovkillya v Ukrayini: monografiya. Uzhgorod: Vy`davny`chy`j dim «Gel`vety`ka». 208 p.
8. Gry`n`, O. D. (2016). Kategoriya yury`dy`chnoyi vidpovidal`nosti: metodologichny`j analiz ponyattya // *Pravova derzhava*. №24. P. 11–15.
9. Djughy, Leon. (2018). Konstytucyonnoe pravo. Obshhaja teoryja ghosudarstva. Monoghrafyja. M.: YNFRA-M. 427 p.
10. Zagaljna teoriya derzhavy i prava: pidruchnyk (2011) / Za red.: M. V. Cvika, O. V. Petryshyna. Kh.: Pravo. 584 p.

11. Kalyenichenko, L. I. (2016). Yury`dy`chna vidpovidal`nist` yak yavy`shhe ob`yekty`vnogo prava. *Pravo i Bezpeka*. № 2 (61). P. 31–37.
12. Karpins`ky`j, B. A. (2013). Derzhavotvorchy`j patrioty`zm nacyi yak osnova finansovogo zabezpechennya konsty`tucijnogo ladu (Chasty`na I) // *Naukovy`j visny`k NLTU Ukrayiny`*: zb. nauk.-texn. pracz`. L`viv: RVV NLTU Ukrayiny`. Vy`p. 23.12. P. 211–219.
13. Karpins`ky`j, B. A. (2013). Derzhavotvorchy`j patrioty`zm nacyi yak osnova finansovogo zabezpechennya konsty`tucijnogo ladu (Chasty`na II) // *Naukovy`j visny`k NLTU Ukrayiny`*: zb. nauk.-texn. pracz`. L`viv: RVV NLTU Ukrayiny`. Vy`p. 23.13. P. 221–231.
14. Karpins`ky`j, B. A. (2012). Derzhavotvorchy`j patrioty`zm nacyi: ocynuvannya podatkovoyi skladovoyi // *Materialy VIII Miedzynarodowej naukow-i-praktycznej konferencji "Strategiczne pytania swiatowej nauki – 2012" (07-15 lutego 2012 roku)*. Volume 2. *Ekonomiczne nauki*. Poland, Przemysl: Nauka i studia. P. 53–60.
15. Karpins`ky`j, B. A. (2016). Derzhavotvorchy`j patrioty`zm nacyi: podatкова dominanta: monografiya. L`viv: Kolir PRO. 534 p. (Seriya «Derzhava i
16. Karpins`ky`j, B. A. (2013). Podatkova dominanta derzhavotvorchogo patrioty`zmu nacyi u konsty`tucijno-vy`borchomu procesi // *Naukovy`j visny`k NLTU Ukrayiny`*: zb. nauk.-texn. pracz`. L`viv: RVV NLTU Ukrayiny`. Vy`p. 23.14. P. 362–375.
17. Karpins`ky`j, B. A., Bozhko, S. M. (2005). Stalyj rozvytok ekonomiky: uzagal`nena modelj. Monoghrafija. Lviv: Loghos. 256 p. (Seriya «Ekonomika terytoriji»).
18. Karpins`ky`j, B. A., Gasyuk, R. V., Karpins`ka, O. B. (2018). Dilove administruvannya: navchal`ny`j posibny`k / Za red. profesora B. A. Karpins`kogo. L`viv: GALY`Ch-PRES. 412 p. (Seriya «Derzhava i upravlinnya»).

19. Kafars'kyj, V. M. (2010). Polity'chna i konstytucijno-pravova vidpovidal'nist' // *Derzhava i pravo*. № 48. P. 124–131.
20. Kozodayev, S. P., By'saga, Yu. M., Byelov, D. M. (2018). Zaxy'st konstytucijny'x prav i svobod lyudy'ny' u procesi provedennya biomedy'chny'x doslidzhen': monografiya. Uzhgorod: Vy'davny'chy'j dim «Gel'vety'ka». 203 p.
21. Kry'minal'ne pravo Ukrayiny': Zagal'na chasty'na: pidruchny'k (2010) / Za red. prof. V. V. Stashy'sa, V. Ya. Taciya. Xarkiv: Pravo. 456 s.
22. Podorozhnij, Ye. Yu. (2014). Teorety'chni pidxody' do vy'znachennya ponyattya «yury'dy'chna vidpovidal'nist'» // *Visny'k XNUVS*. № 3 (66). P. 6–15.
23. Serdyuk, I. A. (2011). Metodologichny'j analiz suchasny'x interpretacij ponyattya «yury'dy'chna vidpovidal'nist'» // *Byuleten' Ministerstva yusty'ciyi Ukrayiny'*. № 1. P. 30–35.
24. Skakun, O. F. (2016). Teoriya derzhavy i prava: pidruchnyk. K.: Alerta. 528 s.
25. Teoryja ghosudarstva y prava: Kurs lekcyj (2013) / Pod red. N. Y. Matuzova, A. V. Maljko. M.: Norma: NYC YNFRA-M. 640 p.
26. Teoriya derzhavy i prava. Akademichnyj kurs: pidruchnyk (2008) / Za red. O. V. Zajchuk, N. M. Onishhenko. K.: Jurinkom Inter. 688 p.
27. Tkachenko, Yu. V. (2013). Osobly'vosti konstytucijno-pravovoyi vidpovidal'nosti // *Forum prava*. № 3. P. 652–656.
28. Tughan-Baranovskyj, M. Y. (1989). *Socyal'nye osnovy kooperacyu*. M.: Ekonomyka, 1989. 496 p.
29. Ulyanin, Yu. A., Kharitonov, V. V., Yurshina, D. Yu. (2017). Perspektivy yadernoy energetiki v usloviyakh ischerpaniya traditsionnykh energeticheskikh resursov // *Izvestiya VUZov, Yadernaya energetika*. № 4. P. 5–16.

30. Ulyanin, Yu. A., Kharitonov, V. V., Yurshina, D. Yu. (2018). Prognozirovanie dinamiki ischerpaniya traditsionnykh energeticheskikh resursov // *Problemy prognozirovaniya*. № 2. P. 60–71.
31. *Finansy` : kurs dlya finansy`stiv*. Pidruchny`k (2010) / Za red. P. Yu. Buryaka, O. B. Zhy`xor. K.: Xaj-Tek Pres. 528 p.
32. *Cy`vil`ne pravo Ukrayiny` : Pidruchny`k: u 2-x t.* (2004) / Za zag. red. V. I. Bory`sovoyi, I. V. Spasy`bo-Fatyeyevoyi, V. L. Yarocz`kogo. K.: Yurinkom Inter. T. 1. 480 p.
33. Shmotkin, O. V. (2016). *Teoriya derzhavy i prava: pidruchnyk*. K.: Nacionaljna akademija Sluzhby bezpeky Ukrainy. 431 p.
34. Karpinsky, B. A., Bozsko, S. M. (2006). *Economic growth at sustainable development of economy: the monography*. Lviv: Prostir-M. 376 p. (Series «Territory economy»).
35. Karpinski, B., Zalutska, N. (2011). *Formation and development of tax control in Ukraine: resources aspect. Rynek kapitalowy a koniunktura gospodarcza 2010: perspektywa makroekonomiczna. Monografie / Pod redakcja Andrzej T. Szablewskiego, Marka Martina*. Poland, Lodz: Politechnika Lodzka. P. 107–130.